

Роль половецьких статуй як степових орієнтирів

Аліна Мельникова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: lastivka.19@mail.ru

Половецькі статуї мали, безперечно, важливе культове значення. Встановлювати їх могли лише у місцях, де виникали більш чи менш постійні половецькі зимовища і прокладалися степові дороги, які сполучали окремі вежі (кочовища), на що вказує С. О. Плетньова. Таким чином, вивчення місцезнаходження статуй може дати інформацію щодо місць постійного кочування половецьких орд. На жаль, ще у XIX ст. більшість статуй була перевезена зі своїх місць у маєтки поміщиків, використовувалася селянами для господарських потреб, тому локалізувати їх досить важко.

У своєму дослідженні автор використовує ретроспективний та картографічний методи. Важлива інформація щодо проходження давніх шляхів була отримана з «Книги Большому Чертежу» відомої пам'ятки XVII ст., щодо локалізації статуй у XIX – на початку XX ст. – з праці Д. І. Багалія «Объяснительный текст к Археологической карте Харьковской губернии», підготованої до XII Археологічного з'їзду, М. В. Сібільова «Старовинності Ізюмщини» та ін. праць.

У результаті проведеної роботи були отримані цікаві результати. Статуї значною мірою локалізуються на стародавньому Муравському шляху, який проходив з півночі на південь через басейни рік Грайворонка, Братениця, Уди, Мерефа, Мжа, Водолага, Берека, Сухий Торець та ін. Якщо з'єднати місця знахідок статуй, то отримаємо лінію, яка проходить з півночі на південь, огинаючи м. Харків, і далі уздовж Сіверського Дінця аж на територію сучасної Донецької обл.

Відгалудження шляху спостерігається від с. Різдвяне Валківського району і далі уздовж р. Орчик на територію сучасної Полтавської обл.

Значна кількість статуй локалізується уздовж р. Берека. Це знахідки поблизу сіл Охоче Нововодолазького району, Красиве Первомайського району, Мирюлюбівка Лозівського району, Мечебилове, Стара Семенівка, Червоний Лиман, Велика Камишеваха Барвінківського району. Це свідчення того, що в давні часи уздовж даної річки проходив важливий шлях.

Значна кількість знахідок статуй локалізується поблизу м. Ізюм. На території самого міста, на місці сучасного с. Піски теж у XIX ст. була зафіксована статуя. Усе це говорить на користь того, що у половецький час,

як і пізніше, поблизу м. Ізюм функціонувала важлива переправа через р. Сіверський Дінець, про що свідчать і автори «Книги Большому Чертежу».

Проте на Ізюмському шляху, який проходив далі на північ уздовж р. Оскол, половецьких статуй не зафіксовано. Натомість вони локалізуються уздовж р. Сіверський Дінець, до самого Чугуїва. Це може бути підтвердженням гіпотези, що на місці сучасного Чугуїва колись існувала половецька вежа.

Таким чином, під час проведеного дослідження були отримані дуже цікаві результати, які заслуговують на увагу і потребують подальшого опрацювання.